

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

щодо запровадження в Україні реєстрованого партнерства для одностатевих сімейних пар

1. ЗАКОНОДАВЧЕ СТАНОВИЩЕ

Головним документом, який регулює сімейні відносини в Україні, є Сімейний кодекс України (надалі – СКУ). Ст. 3 "Сім'я" цього кодексу проголошує, що "Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки" (ч. 2) і що "Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства" (ч. 4). Таким чином, теоретично, одностатеві партнери, які проживають разом як сімейна пара, підпадають під визначення поняття сім'ї. Варто відзначити, що українські суди вже виносили рішення про визнання фактичних сімейних відносин між співмешканцями однієї статі (як жінками, так і чоловіками), хоча наявність зауваження про підстави, "що не суперечать моральним засадам суспільства", дозволяє свавільне тлумачення та призводить до правової невизначеності цього положення, оскільки жоден закон не визначає, що саме складає ці засади. Практичного значення це визначення сім'ї все одно не має через те, що решта статей СКУ регулюють відносини не між членами сім'ї в цілому, а між конкретними членами сім'ї та близькими родичами – наприклад, між батьками і дітьми, сестрами і братами, подружжям, усиновителями та всиновленими тощо.

Ст. 21 Сімейного кодексу України визначає шлюб як "сімейний союз жінки та чоловіка", таким чином фактично унеможлиблюючи укладення шлюбу між людьми однієї статі. Разом з тим, СКУ визнає певні права подружжя навіть для різностатевих співмешканців, які не перебувають у шлюбі між собою: ст. 74 "Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі" визначає, що "майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності", подібно до законного подружжя; ст. 91 "Право на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою" прирівнює таких постійних сімейних партнерів до законного подружжя щодо утримання у разі непрацездатності; нарешті, ст. 211 "Особи, які можуть бути усиновлювачами" дозволяє їм спільне всиновлення дітей. Водночас, СКУ не містить жодної згадки про одностатевих сімейних партнерів, а ст. 211 прямо передбачає, що "Усиновлювачами не можуть бути особи однієї статі" (ч. 3), таким чином встановлюючи пряму дискримінацію проти одностатевих де-факто сімейних партнерів.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПКУ), що був прийнятий в 2013 році, на відміну від Сімейного кодексу не посилається на "моральні засади суспільства" при визначенні поняття "близькі родичи та члени сім'ї", серед яких згадуються "особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі" (ст. 3, ч. 1, п. 1). Теоретично, під таке визначення підпадають і одностатеві сімейні партнери, хоча, наскільки нам відомо, поки що це не було жодного разу перевірене на практиці. Визначення поняття "близькі родичи та члени сім'ї" КПКУ має велике практичне значення, тому що воно, зокрема, дозволяє особам, переліченим у згаданій статті кодексу, відмовлятися давати показання або пояснення проти своїх близьких згідно ст. 63 Конституції України, а також застосовується в усіх випадках, коли йдеться про близьких родичів і членів сім'ї у кримінальному праві.

У будь-якому разі, треба відзначити, що відсутність понять на кшталт "одностатевий сімейний партнер" і "одностатеве сімейне партнерство" в українському законодавстві призводить до того, що будь-яке визнання таких стосунків вимагає рішення відповідного компетентного органу чи посадової особи у кожному конкретному випадку. Так само, відсутність будь-якої форми державної реєстрації одностатєвого сімейного партнерства вимагає додаткового фактичного доведення наявності сімейних стосунків у всіх випадках, коли йдеться про визнання будь-яких прав та обов'язків таких партнерів.

Сімейний кодекс регулює, зокрема, такі питання сімейних відносин як право кожного з подружжя на материнство/батьківство; на всиновлення дітей (однією особою чи спільно подружжям); на зміну прізвища після укладення шлюбу; на спільне та особисте майно подружжя; на утримання у разі

втрати неприцездатності; права та обов'язки дітей щодо батьків та батьків щодо дітей тощо.

Хоча численні згадки про "членів сім'ї" та "близьких родичів" розкидані по багатьох українських законах, єдиного визначення цих понять у вітчизняному законодавстві не існує. У своєму рішенні № 5-рп/99 від 03.06.1999 р. Конституційний Суд України констатував це і зауважив, що "Стосовно поняття "член сім'ї" Конституційний Суд України виходить з об'єктивної відмінності його змісту залежно від галузі законодавства". Надаючи офіційне тлумачення терміну "член сім'ї військовослужбовця, працівника міліції, особового складу державної пожежної охорони", Суд застосував аналогію права та визначив, що до першої групи членів сім'ї відносяться чоловік/дружина, батьки та діти, а другу групу "складають інші особи, що постійно мешкають з ними та ведуть спільне господарство".

Крім прав і обов'язків, які встановлюються у Сімейному кодексі, в українському законодавстві існує велика кількість положень, що стосуються подружжя та інших членів сім'ї та близьких родичів, які містяться в інших законах. Навести їх вичерпний список немає ніякої можливості, але можна зауважити, що вони, серед іншого, стосуються таких сфер життя, як:

- соціально-економічні питання – наприклад, соціальна допомога на сім'ю, банківські кредити (зокрема, іпотека для молодих сімей), пенсія або відшкодування після втрати годувальника тощо;
- успадкування без заповіту та обов'язкова частка у спадщині;
- охорона здоров'я, а саме вирішення важливих медичних питань і право допуску до хворого близького родича;
- зайнятість – наприклад, право дружин/чоловіків військовослужбовців на відпустку у зручний для них час, право на відпустку по догляду за хворим рідним по крові або по шлюбу тощо;
- представництво інтересів та право відмовлятися від показань щодо близького родича у правоохоронних і судових органах;
- спрощений порядок імміграції та отримання громадянства для осіб, які перебувають у шлюбі з громадянином України.

Через відсутність будь-якої форми законодавчого визнання, одностатеві сімейні пари або цілком позбавлені цих прав, або їх реалізація настільки ускладнена, що не має практичного значення. Варто зазначити, що наприкінці 2015 р. український уряд офіційно визнав існування цієї проблеми та потребу в її швидкому вирішенні, ухваливши План дій до Національної стратегії з прав людини, в якому пункт 105 передбачає захід 6 – "Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі неприцездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера", термін виконання – II квартал 2017 р. Однак, протягом трьох років з моменту ухвалення Плану дій жоден урядовий орган так і не розпочав реалізацію цього заходу. Через невизначення конкретного відомства, відповідального за виконання цього заходу (у Плані дій відповідальним був зазначений Кабінет Міністрів в цілому), обидва можливих виконавці – Міністерство юстиції та Міністерство соціальної політики – відмовлялися виконувати цей пункт, перекладаючи відповідальність за це одне на іншого, а Кабінет Міністрів відсторонився від вирішення цього питання. Міністерство юстиції, доповідаючи про виконання Плану дій у 2018 році, звітувало про неможливість виконання цього заходу через численні звернення від місцевих рад і громадськості з протестами проти будь-яких кроків на захист прав та інтересів ЛГБТ, зокрема щодо запровадження реєстрованого цивільного партнерства.¹

2. Суспільне становище

Правові інституції на кшталт шлюбу по своїй сутності є лише узаконенням наявних суспільних

¹ Міністерство юстиції України, *Звіт за 2018 рік про виконання плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року*, 2018, с. 291, minjust.gov.ua.

відносин; вони не створюють нової реальності, а лише відображають її. Незважаючи на відсутність законодавчого визнання одностатевих сімей в Україні, вони утворюються та існують просто через те, що гомосексуальні люди відчувають потребу в сімейному житті.

Наразі не існує будь-яких вірогідних фактичних даних як про кількість ЛГБТ людей в Україні в цілому, так і про кількість утворених ними сімейних пар, тому ми можемо покладатися лише на грубі оцінки, здійснені на основі загальних уявлень сучасної науки про одностатеві стосунки в суспільстві. Хоча точна частка ЛГБТ у складі населення невідома, різні наукові дослідження оцінюють її у 2-10%². Беручи до уваги, що чисельність населення України віком більше 14 років (без урахування окупованого Криму) складає біля 36 мільйонів, можна оцінити загальну чисельність дорослого ЛГБТ населення України від 720 тисяч до 3,6 мільйона осіб. За дуже приблизною оцінкою, наведеною у дослідженні Центру "Наш світ" від 2009 р., кількість одностатевих пар в Україні вже зараз може складати 100-200 тисяч.³

Як вже було зазначено, українське законодавство ніяк не регулює відносини одностатевих пар, які де-факто мають всі ознаки стабільних і довготривалих сімейних стосунків. Це означає, що з точки зору закону партнери в одностатевих сім'ях фактично розглядаються як чужі один одному люди. Вони не мають права спільної сумісної власності на спільно нажите майно, якщо воно було придбане або зареєстроване тільки одним/одною з них. Таким чином, наприклад, у випадку смерті партнера, який був зареєстрований як єдиний власник житла, інший може просто опинитися на вулиці. Всі ці проблеми дуже актуалізувалися та загострилися у зв'язку з російською окупацією Криму та анти-терористичною операцією у Донбасі. Через те, що вони не розглядаються з боку суспільства та держави як сім'я, одностатеві партнери навіть не мають права на отримання спільного тимчасового притулку, якщо стають внутрішньо переміщеними особами (ВПО). Іншими болючими проблемами стають відсутність державної допомоги у випадку загибелі партнера (наприклад, військовослужбовця у зоні АТО), неможливість приймати життєво важливі рішення за свого партнера, вільно розпоряджатися спільним майном, отримати спадщину від нього без заповіту і т.ін.

Окремою темою є діти, які виховуються одностатевими сімейними парами. Не торкаючись теми спільного всиновлення дітей, не можна не відзначити, що спільне виховання одностатевими партнерами дітей одного з партнерів зустрічається досить часто, а у випадку жіночих пар взагалі є цілком поширеним явищем. Відсутність можливості оформити сімейні стосунки між партнерами та повна заборона на всиновлення дітей особами однієї статі призводять до кричущої дискримінації таких дітей з боку держави. Партнер, який не є біологічним батьком дитини, позбавлений не тільки батьківських прав і пільг, але й обов'язків і можливостей щодо цієї дитини – наприклад, він не може отримати державну допомогу на виховання чи відпустку по догляду за дитиною у разі потреби. У випадку смерті біологічної матері дитини, яка виховувалася нею спільно з її партнеркою, дитина фактично водночас позбавляється обох батьків.

Дослідження Центру "Наш світ" від 2009 р. виявило, що одностатевих партнерів мали близько 2/3 респондентів,⁴ причому приблизно половина таких пар мешкали разом в вели спільне домашнє господарство.⁵ Близько десятої частини опитуваних спільно з партнером виховували дітей (жінки вдвічі частіше, ніж чоловіки).⁶ В цілому, дітей мали близько шостої частини опитуваних, а не мали, але хотіли би мати, дещо більше половини.⁷ В своєму житті як одностатевої сімейної пари, респонденти стикалися з такими проблемами як:

- неможливість спільно отримати кредит або право власності на майно – 17%;

² Див., наприклад, G.J. Gates, *How many people are lesbian, gay, bisexual, and transgender?*, April 2011, williamsinstitute.law.ucla.edu

³ А.Ю. Маймулахин, М.Г. Касянчук, Е.Б. Лещинский, *Однополое партнерство в Украине: отчет о проведенном исследовании*, 2009, с. 25, gay.org.ua

⁴ Там само.

⁵ Там само, с. 34.

⁶ Там само, с. 39.

⁷ Там само, с. 16.

- неможливість законним способом врегулювати майнові суперечки при розлученні з партнером – 11%;
- відсутність права не свідчити проти партнера – 10%;
- неможливість отримати спадщину після смерті партнера – 10%;
- неможливість усиновити дитину партнера – 8%;
- відмову у соціальній допомозі за необхідності доглядати за дитиною партнера – 8%;
- відмову у наймі житла – 7%.⁸

Якби в Україні існувала яка-небудь форма державної реєстрації одностатевих пар, хотіли би оформити свої стосунки 77% опитуваних,⁹ зокрема, 83% тих, хто вже має постійного партнера, і 66% тих, хто не має.¹⁰ 51% опитуваних вважали, що в Україні треба дозволити укладати звичайний шлюб між людьми однієї статі, 38% були згодні на запровадженням реєстрованого партнерства для одностатевих пар.¹¹

Окремою проблемою, яку не можна вирішити законодавчими заходами, є високий рівень гомофобії в українському суспільстві. Соціологічне дослідження "Молодь України – 2015", проведене компанією GfK Ukraine у 2015 році, показало, що серед української молоді віком від 14 до 35 років 45% не хотіли би жити по сусідству з гомосексуалами (для порівняння: поруч із ромами не хотіли би жити 54%, з ВІЛ-інфікованими – 33%, з мусульманами – 19%).¹² Декілька учасників фокус-груп, які були проведені Центром "Наш світ" у 2015 р., зауважили, що не можуть собі дозволити відкрито укласти одностатеве партнерство через острах негативної реакції з боку оточення та можливих неприємностей у зв'язку з цим. На наш погляд, серед чинників, які найбільшою мірою впливають на збереження гомофобії в Україні, найважливішим є позиція провідних церков, які послідовно опираються будь-яким-спробам визнання та захисту інтересів ЛГБТ як на законодавчому, так і на суспільно-політичному рівні.¹³

3. Міжнародний досвід

Станом на лютий 2019 року двадцять вісім країн світу мали законодавство про звичайний шлюб, яке поширювалося також і на одностатеві пари; в Ізраїлі не було дозволено укладати шлюб між людьми однієї статі, але визнавалися такі шлюби, укладені за кордоном за законодавством інших країн. Ще чотирнадцять країн світу, не дозволяючи укладати звичайні шлюби між особами однієї статі, запровадили для таких пар правову форму реєстрації подружніх відносин, альтернативну до звичайного шлюбу (у різних юрисдикціях вона називається по-різному: реєстроване партнерство, цивільний союз, домашнє партнерство, життєве партнерство тощо). У федеративних і децентралізованих державах, де сімейні стосунки регулюються на місцевому рівні, можуть існувати ситуації, коли одностатеві шлюби або партнерства реєструються тільки в окремих юрисдикціях (і визнаються або на всій території держави, або тільки у цих юрисдикціях). В Європі одностатеві шлюби уклалися у 13 країнах, причому у деяких з них як альтернатива шлюбу також були доступні реєстровані партнерства. Тільки одностатеві партнерства, але не шлюби, були дозволені у 12 країнах Європи. Деякі країни, які у свій час запровадили реєстроване партнерство, а потім дозволили одностатевим парам укладати звичайний шлюб, або автоматично конвертували укладені партнерства у шлюби, або просто припинили реєструвати нові партнерства, але залишили вже зареєстровані у тому ж статусі (Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія); водночас, інші зберегли обидві форми реєстрації сімейного стану – як шлюби, так і партнерства, з можливістю конвертації партнерства у шлюб. Зазвичай, у країнах, які визнають реєстровані одностатеві партнерства, але не одностатеві шлюби, такі шлюби, укладені за кордоном, визнаються як одностатеві партнерства за місцевим

⁸ Там само, с. 53.

⁹ Див. виноска 2, с. 61.

¹⁰ Там само, с. 62.

¹¹ Там само, с. 67.

¹² І. Волосевич, С. Герасимчук, Т. Костюченко, *Молодь України – 2015*, 2015, с. 8, www.gfk.com

¹³ Див., наприклад, Всеукраїнська Рада церков і релігійних організацій, *Декларація ВРЦіРО про негативне ставлення до явища гомосексуалізму та так званих одностатевих шлюбів*, 15.05.2007, vrciro.org.ua

законодавством.

Реєстроване партнерство було з самого початку вигадане як форма реєстрації де-факто подружніх стосунків одностатевих пар (Данія, 1989 р.), які тоді не могли укласти звичайний шлюб, але Нідерланди у 1998 р. ухвалили закон про реєстровані партнерства, які могли укласти як одностатеві, так і різностатеві пари. Він виявився затребуваним для гетеросексуальних пар – за перші три роки його дії близько третини укладених партнерств були між людьми різної статі. З часом приклад Нідерландів наслідували також деякі інші країни, запровадивши цивільні союзи, доступні як для одно-, так і для різностатевих пар (наприклад, Франція та Естонія). Цікаво також відзначити, що у Великобританії одна різностатева сімейна пара з Англії розгорнула громадську кампанію та подала судовий позов щодо поширення реєстрованого партнерства (яке було доступне в Англії та Уельсі тільки для гомосексуальних партнерів) на гетеросексуальні пари (які могли укладати як партнерства, так і звичайні шлюби), незважаючи на велику подібність цих двох правових інституцій у цій країні. З точки зору прихильників цієї кампанії, реєстроване партнерство становило сучаснішу та більш рівноправну для чоловіка та жінки інституцію порівняно з традиційним шлюбом. У 2018 р. ця кампанія завершилася успіхом, і британський парламент надав можливість різностатевим парам в Англії та Уельсі укладати цивільні партнерства.

У 2008 р. парламент Греції ухвалив закон про цивільний союз винятково для різностатевих пар (як альтернативу звичайному шлюбу), який з часом був оскаржений у Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ) як такий, що порушує право на повагу до особистого і сімейного життя та призводить до дискримінації між різностатевими та одностатевими парами, завдаючи шкоди останнім. У 2013 р., у рішенні по справі "Валліанатос та інші проти Греції", ЄСПЛ погодився з аргументацією позивачів і вирішив, що держава порушила статтю 14 ("Заборона дискримінації") у поєднанні зі статтею 8 ("Право на повагу до приватного і сімейного життя") Європейської Конвенції про права людини (ЄКПЛ). У 2015 році грецький парламент поширив дію реєстрованого партнерства на одностатеві пари. Розглядаючи справу "Оліарі та інші проти Італії", ЄСПЛ у 2015 р. наголосив, що "одностатеві пари так само, як і різностатеві пари, здатні вступати в стабільні, віддані відносини, і що вони знаходяться у ситуації, доречно подібній до різностатевої пари стосовно потреби у юридичному визнанні та захисту їхніх стосунків", і вирішив, що відмова італійської влади від запровадження будь-якої правової форми визнання таких стосунків порушує статтю 8 ЄКПЛ. У 2016 р. в Італії було ухвалено закон про реєстровані партнерства для одностатевих пар.

Аналізуючи ці та інші нещодавні справи стосовно одностатевих пар, можна дійти висновку, що прецедентне право ЄСПЛ тепер вважає відсутність у національному законодавстві будь-якої форми визнання одностатевих сімейних пар порушенням обов'язків держави згідно Європейської Конвенції з прав людини. За таких обставин, одностатева пара у державі-члені Ради Європи, яка поскаржиться до ЄСПЛ на неможливість юридично оформити свої подружні стосунки в ситуації, коли аналогічна різностатева пара має таку можливість, має майже гарантований шанс виграти справу та отримати компенсацію за завдану їй шкоду. У 2014 році дві одностатеві подружні пари подали такий позов проти України і тепер очікують розгляду своїх заяв.

Обсяг прав і обов'язків, які надає реєстроване партнерство, варіює у різних країнах від практично однакових порівняно зі звичайним шлюбом (наприклад, Нідерланди) до помітно більш обмежених – здебільшого, сферою фінансово-майнових питань та статусом члена сім'ї (наприклад, Франція). Примітно, що в усіх країнах, де реєстроване партнерство для одностатевих пар суттєво обмежувало партнерські права та обов'язки порівняно з подружніми, відповідне законодавство з часом поступово реформувалося у бік наближення реєстрованого партнерства до звичайного шлюбу або він ставав доступним і для одностатевих пар. Порівнюючи статус реєстрованих одностатевих партнерів у різних країнах, можна дійти висновку, що на теперішній час умовне "стандартне" одностатеве партнерство суттєво відрізняється від "стандартного" шлюбу, здебільшого, у питаннях спільного всиновлення дітей та процедурах укладення і розірвання партнерства/шлюбу. Цивільним партнерам, зазвичай, дозволяється всиновлювати біологічних дітей своїх партнерів або дітей, яких ті всиновили ще до укладення партнерства, але часто не дозволяється спільне всиновлення дітей третіх осіб; що стосується процедури укладення і розірвання партнерств, то часто вона має спрощений характер порівняно з відповідними положеннями для звичайного шлюбу (зокрема, не передбачає

застосування суду при розірванні партнерства). Решта відмінностей між партнерством і шлюбом дуже варіюють від країни до країни і, здебільшого, пов'язані не з сімейним законодавством, а з певними правами, які мають подружжя в інших галузях – наприклад, спрощений порядок імміграції, пенсійні схеми і таке інше.

Статистика укладення реєстрованих партнерств показує, що вони складають декілька відсотків від загальної кількості шлюбів, укладених за певний проміжок часу в даній країні, що приблизно відповідає оціночній кількості гомосексуалів у людському суспільстві – наприклад, в Ірландії у 2013 р. кількість зареєстрованих партнерств (одностатевих) склала 1,6%, а у 2014 р. – 1,8% від кількості шлюбів (різностатевих)¹⁴; у Фінляндії ті самі дані склали близько 1,4% в обидва ці роки¹⁵. Країни, в яких існує реєстроване партнерство як для одно-, так і для різностатевих пар, демонструють, що воно є досить популярним і серед гетеросексуальних партнерів – зокрема, у Франції у 2013 р. було укладено загалом 162698 цивільних союзів (що складає 72% від укладених у тому ж році шлюбів), з яких різностатеві партнерства склали 96%; ці ж дані за 2014 р. складають 173728 цивільних союзів (77% від кількості шлюбів), з яких різностатевих – теж 96%.¹⁶ У Нідерландах у 2013 р. було зареєстровано 9445 партнерств (14,6% від кількості шлюбів), з яких різностатевих – 96%, як і у Франції.¹⁷ Варто відзначити, що укладення реєстрованого партнерства у Нідерландах тягне за собою практично ті самі правові наслідки, що і шлюбу, тоді як у Франції пари, які уклали "пакт цивільної солідарності", мають значно менший обсяг прав і обов'язків, ніж подружжя у звичайному шлюбі.

Немає жодних даних про те, що запровадження у будь-якій країні реєстрованого партнерства або звичайного шлюбу для одностатевих пар спричинило хоч скільки-небудь помітні юридичні або соціальні проблеми. Натомість, дослідження, проведені у різних країнах, показали, що юридичне та суспільне визнання одностатєвого реєстрованого партнерства або шлюбу має позитивний вплив на стан здоров'я та загальний добробут ЛГБТ осіб.¹⁸

4. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти кількох висновків:

- Певний відсоток населення України складають ЛГБТ особи (гомосексуали, бісексуали і трансгендери), які мають потребу у врегулюванні своїх де-факто сімейних стосунків як одностатєвих сімейних партнерів.
- Українське законодавство не передбачає жодної форми правового визнання таких стосунків, а натомість містить положення, які прямо дискримінують одностатєвих сімейних партнерів навіть порівняно з неодруженими різностатєвими сімейними партнерами.
- Міжнародні, а надто європейські, тенденції, а також прецедентне право Європейського суду з прав людини, вказують на необхідність законодавчого врегулювання правового статусу одностатєвих сімей та вирішення їхніх нагальних проблем.
- Переважна більшість українського суспільства негативно ставиться до ЛГБТ осіб в цілому та ефективної реалізації їхніх прав людини, зокрема, на особисте та сімейне життя. Проте, сучасна демократична держава має обов'язок враховувати, по можливості, інтереси всіх соціальних груп і протидіяти проявам нетерпимості проти таких вразливих груп – зокрема, гомофобії, про що йдеться у багатьох міжнародних документах, які стосуються України.
- Українська влада визнає цей свій обов'язок, про що свідчить урядовий План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Серед іншого, він передбачає "розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатєвих і

¹⁴ Central Statistics Office, *Marriages and Civil Partnerships 2014*, 31.05.2015, *cso.ie*

¹⁵ Statistics Finland, *Fall in the number of marriages contracted tapered off*, 21.04.2015, *stat.fi*

¹⁶ Institut National d'Etudes Démographiques, *Marriages, divorces, civil unions (PACS)*, 2013, 2014, *ined.fr*

¹⁷ Statistics Netherlands, *Marriages and partnership registrations; key figures*, 11.09.2014, *statline.cbs.nl*

¹⁸ Див, наприклад, W.C. Buffie, *Public Health Implications of Same-Sex Marriage*, *American Journal of Public Health*, 2011 June, 101(6), pp. 986–990.

одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера" до кінця II кварталу 2017 р. (п. 105, захід 6).

- Міжнародний досвід показує, що юридичне визнання одностатевих сімейних пар не викликає помітних соціальних та правових проблем у масштабах цілого суспільства і водночас сприяє вирішенню таких проблем у цих пар. Очікувана кількість зареєстрованих сімейних одностатевих пар складає від кількох десятків до декількох відсотків від числа звичайних шлюбів, укладених за той же проміжок часу. Реєстроване партнерство, як альтернативна форма визнання подружніх відносин, є затребуваним також серед гетеросексуальних сімейних пар, які за тієї чи іншої причини не хочуть укласти звичайний шлюб.
- Основні відмінності між звичайним шлюбом і реєстрованим партнерством полягають у спрощеній процедурі укладення та розірвання останнього, а також у питаннях щодо всиновлення дітей. Реєстрованим партнерам часто не дозволяється спільне всиновлення дітей третіх осіб, але дозволяється всиновлення дітей своїх партнерів, яких вони спільно виховують.

Зважаючи на все вищевикладене, ми рекомендуємо українській владі забезпечити ухвалення законодавства з метою запровадження в Україні реєстрованого сімейного партнерства двох людей будь-якої статі, у загальних рисах подібного до звичайного шлюбу, за прикладами аналогічного законодавства розвинених країн. Правові положення, які стосуються подружніх і родинних прав і обов'язків, зустрічаються у багатьох законах України, тому запровадження реєстрованого сімейного партнерства вимагає комплексного реформування українського законодавства з метою врахування статусу члена сім'ї/близького родича, який мають отримати реєстровані сімейні партнери.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

Право на пошуки щастя / Центр "Наш світ". – К.: Центр "Наш світ", 2017. – 95 с.

Інтернет-посилання: <https://gay.org.ua/publications/The-Right-to-the-Pursuit-of-Happiness.pdf>

У публікації представлено інформацію щодо одностатєвого сімейного партнерства в Україні: результати опитувань і думки української ЛГБТІ (лесбійки, геї, бісексуали, трансгендерні та інтерсексуальні особи) спільноти, огляд та аналіз чинного законодавства, міжнародний досвід і тенденції розвитку, рекомендації українській владі по запровадженню реєстрованого сімейного партнерства, доступного для одностатєвих пар; в тому числі розробка Центру «Наш світ» – проект Закону України «Про сімейне партнерство».

Підготував Андрій Кравчук, експерт Правозахисного ЛГБТ Центру "Наш світ".

© Центр «Наш світ», Київ, 2019 р.

При використанні матеріалів посилання на Центр «Наш світ» є обов'язковим.